

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

PASSFR.EU

A Digital Learning Platform for Generation Z:
Passport to IFRS®

A Digital Learning Platform for Generation Z: Passport to IFRS®

UMS® 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama

Funded by the Erasmus+ Program of the European Union. However, European Commission and Turkish National Agency cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

© Copyright 2021, Istanbul University

UMS® 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama

KAPSAM VE TEMEL TANIMLAR

UMS 26 standardı, emeklilik fayda planları için finansal tabloların içerik ve biçimini belirlemeyi amaçlar. Bu standart, emeklilik fayda planlarının tüm katılımcıları için muhasebe uygulamalarını belirler. “UMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar” standardının tamamlayıcısı olarak sayılabilen bu standart, emeklilik fayda planlarında yatırım portföyü, getiriler ve yatırım maliyetleri gibi konularda periyodik olarak nasıl rapor verileceğini açıklar.

Emeklilik fayda planları, bir fonun kurulmasını sağlar. Çalışanlar, emekli olduktan sonra aylık ödeme şeklinde veya toplu olarak para almak için çalıştıkları süre içinde karşılıklı yardımlaşma kurumu veya dayanışma fonu gibi çeşitli kuruluşlara ödeme yapabilirler. Öte yandan işletmeler, bu ödemeleri değerlendirerek çalışanlarına çalışma hayatları sonrasında yapacağı ödemeler için kaynak yaratmaya çalışır. Bu standart da tüm katılımcıların emeklilik fayda planlarının muhasebeleştirilmesini ve raporlanmasını düzenlemektedir.

Bu standart kapsamında standardın işleyişinin daha net anlaşılması için sunulan tanımlar aşağıdaki gibidir. (IAS 26: 8):

Emeklilik Fayda Planları	“Bu planlar, çalışanların hizmetlerinin bitiminde veya sonrasında sağlanan faydaların, belirli koşullara veya işin pratiğine dayalı olarak emeklilikten önce belirlenebildiği veya tahmin edilebildiği sözleşmelerdir”
Tanımlanmış Katkı Planları	“Katılımcıların emeklilik fonuna yaptıkları katkılar sonucunda elde edecekleri emeklilik fayda tutarının ve bu katkılardan çeşitli yatırım kazançlarının belirlendiği planlardır”
Tanımlanmış Fayda Planları	“Bu planlar, emeklilik faydalarının çoğunlukla çalışanların cari kazançlarına veya hizmet sürelerine göre hesaplandığı fayda planlarıdır”
Fonlama	“Emeklilik faydalarının gelecekteki ödemeleriyle ilgili yükümlülüklerin karşılanması için varlıkların, işveren işletme dışındaki farklı bir kuruluşa devri”

Bu standart, kıdem tazminatı veya ikramiye planları gibi çalışanlara sağlanan diğer faydaları kapsamaz. Ayrıca devlet sosyal güvenlik uygulamaları şeklindeki sözleşmeler de bu standardın kapsamı dışındadır.

FİNANSAL TABLOLARA ALMA

Farklı ayırt edici özelliklere sahip “tanımlanmış fayda planları” ve “tanımlanmış katkı planları” olmak üzere iki tür emeklilik fayda planı vardır.

Tanımlanmış Katkı Planları

Fona yapılan katkılar ve bu katkılardan elde edilen yatırım kazançları belirlenerek oluşturulan tanımlanmış katkı planları, sağlanacak faydalarda kullanılabilen net varlıklar tablosu ve fonlama politikasına ilişkin açıklamalardan oluşmaktadır.

Örnek: E Şirketi çalışanlarına, mevcut yıllık maaşlarının üzerinden çalışma yıllarına göre değişim gösteren bir yüzde hesaplayarak katkıları planlar. Uygulanan yüzdeler aşağıdaki gibidir:

Kıdem	Yüzde
5-10 Yıl	5 %
10-15 Yıl	7 %
15-20 Yıl	10 %
20 Yıl ve Üzeri	12 %

İşletmede 5 yıllık çalışma süresini tamamlayan tüm çalışanların %5 oranında katkı payı ödemesi gerekmektedir. Tüm katkılar, yıllık %10 faiz oranıyla devlet tahvillerine yatırılır. Buna göre toplam 4 çalışanı olan işletme aşağıdaki katkı planını oluşturabilir:

Kıdem	Ortalama Yıllık Ücret	Çalışan Katkısı	İşveren Katkısı	Toplam Katkı	Net Yatırım (%10)
5-10 Yıl	100.000 PB	5.000 PB	5.000 PB	10.000 PB	1.000 PB
10-15 Yıl	150.000 PB	7.500 PB	10.500 PB	18.000 PB	1.800 PB
15-20 Yıl	300.000 PB	15.000 PB	30.000 PB	45.000 PB	4.500 PB
20 Yıl <	200.000 PB	10.000 PB	24.000 PB	34.000 PB	3.400 PB
Toplam	750.000 PB	37.500 PB	69.500 PB	107.000 PB	10.700 PB

Tanımlanmış katkı planı için raporlamanın amacı, planda yer alan ve planla ilgili yatırımların performansına ilişkin veri sağlamaktır. Katılımcıların emeklilik döneminde elde edecekleri faydaların tutarı; tanımlanmış katkı planları, işveren veya çalışanların fona yatırdıkları katkı payları ve fonun operasyonel verimliliğinden elde edilen yatırım kazançları çerçevesinde belirlenir. Bu durumda fona aktarılan katkı payları sayesinde işverenin yükümlülüğü yerine getirilmiş olur. İhtiyaca bağlı olarak, mevcut ve gelecekteki katkı paylarındaki ve yatırım gelirlerindeki değişiklikler sonucunda elde edilmesi beklenen faydalar için aktüeryal değerlendirme uygulanabilir.

Tanımlanmış katkı planları için raporlamanın amacı, planın içeriği ve yatırımların performansı hakkında periyodik bilgi sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak için finansal tablolar aşağıdaki bilgileri içermelidir:

- Dönem içinde gerçekleşen önemli faaliyetler, planın şartları ve kapsamı ile yapılan değişikliklerin katılımcılar üzerindeki etkisine ilişkin açıklamalar.
- Yatırım performansı, dönem içi işlemler ve dönem sonunda planın finansal durumu.
- Yatırım politikalarına ilişkin açıklama

Tanımlanmış Fayda Planları

Tanımlanmış fayda planları, emeklilik döneminde çalışanlara ödenecek faydaların hesaplanmasında kullanılan, çalışanların aktif çalışma süresi ve son kazançları esas alınarak sağlanan faydaları içeren planlar olarak tanımlanmaktadır. Bunlar, hizmet süresinin bitiminde veya sonrasında katılımcılara ödenecek emeklilik yardımı tutarının, genellikle çalışanın hizmet yılı veya kazançlarına dayalı olarak geliştirilen bir formülle belirlendiği veya tahmin edildiği planlardır. Bu kapsamda çalışanlara aktif

çalışma süreleri boyunca aldıkları maaşlardan düzenli olarak yapılan kesintiler karşılığında emeklilik döneminde belirli bir maaş ödenebilmektedir.

Örnek: Y İşletmesi, bir çalışanın yıllık emeklilik ödeneğinin, hizmet yılının % 2'si ile son ücretin çarpımına eşit olmasını sağlayacak şekilde bir fayda planı hazırlamıştır. Buna göre aşağıdaki formül oluşturulmuştur:

$$\text{Fayda Planı} = \% 2 \times \text{Hizmet Süresi} \times \text{Son Yıllık Ücret}$$

20 yıllık hizmet süresi olan ve son yıllık ücreti 60.000 PB olan çalışan Bay Aras için emeklilik öncesi kazancı aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

$$\% 2 \times 20 \times 60,000 \text{ PB} = 24.000 \text{ PB}$$

Yani Bay Aras, emeklilik öncesi kazancının yüzde 40'ını alacaktır.

Tanımlanmış bir fayda planı kapsamında, işletmeler yükümlülüklerini dahili veya harici olarak finanse edebilirler. İşveren, ileride doğabilecek riskleri karşılamak için farklı bir işletmeye veya fona katkı payı ödeyerek dış kaynakları seçebilir veya gelecekteki riskleri karşılamak için işletmenin portföyünde fon ve mal biriktirebilir. Tanımlanmış fayda planları için finansal tablolar aşağıdakilerden herhangi birini içerir:

- Sağlanacak faydalar için kullanılacak net varlıklar,
- Taahhüt edilen emeklilik fayda haklarının aktüeryal bugünkü değeri (kazanılmış ve kazanılmamış haklar ayrımı yapılmalı),
- Ortaya çıkan fazla veya açık,
- Faydalar için kullanılacak net varlıklar tablosu, taahhüt edilen emeklilik fayda haklarının aktüeryal bugünkü değerini gösteren bir açıklama içerir veya aktüer raporundaki ilgili bilgilere atıfta bulunur.

Finansal tabloların düzenlendiği tarihte herhangi bir aktüer değerlendirme yapılmamış olması durumunda, en son değerlendirme esas alınarak değerlendirme tarihi ile birlikte açıklanır.

Standartta göre, emeklilik fayda planları kapsamında çalışana taahhüt edilen fayda tutarının aktüeryal bugünkü değerinin hesaplanma yönteminin açıklanması gerekmektedir. Taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerinin hesaplanması, mevcut veya gelecekteki tahmini maaş seviyeleri dikkate alınarak, plan koşulları kapsamında verilen hizmetler için taahhüt edilen faydaları temel alır. Ayrıca, aktüeryal bugünkü değerinin hesaplanma yöntemi ve önemli etkiye sahip olan aktüeryal varsayımlardaki değişiklikler de açıklanmalıdır.

Tanımlanmış fayda planları için finansal raporlamanın temel amacı, fonda oluşturulan kaynaklar ile emeklilik planından sağlanan faydalar arasındaki ilişkinin değerlendirilebilmesi için planın işleyişi ve finansal kaynakları hakkında periyodik bilgi sağlamaktır. Bu amaçla hazırlanan finansal tablolar aşağıdakileri içermelidir:

- Raporlama döneminde gerçekleşen önemli faaliyetlerle ilgili olaylar,
- Planın şartları ve plan üyeliğindeki herhangi bir değişikliğin etkisi,
- Döneme ait işlemler, dönem sonundaki planın finansal durumunu ve yatırım performanslarını gösteren tablolar,
- Yatırım politikalarına ilişkin açıklamalar,

Aktüeryal bilgiler ayrı raporlarda veya ilgili tablolarda yer almalıdır.

ÖLÇÜM

Taahhüt Edilen Emeklilik Faydalarının Aktüeryal Bugünkü Değeri

Emeklilik faydaları kapsamında beklenen ödemelerin bugünkü değeri hesaplanırken katılımcıların cari dönem maaş seviyeleri veya emekli olana kadar öngörülen maaş seviyeleri kullanılır.

<i>Cari Maaş Düzeyi Yaklaşımı</i>	<i>Öngörülen Maaş Düzeyi Yaklaşımı</i>
<ul style="list-style-type: none">• Taahhüt edilen faydalar için yapılan ödemelerin aktüeryal bugünkü değeri, daha az varsayım içerdiğinden daha objektif olarak hesaplanabilir.• Maaş artışlarından kaynaklanan kıdem tazminatı artışları, maaş artışının yapıldığı tarihte planın yükümlülüğünü oluşturur.• Planın kesintiye uğraması veya sona ermesi durumunda ödenecek yükümlülük tutarı, bu yaklaşıma göre hesaplanan aktüeryal bugünkü değere daha yakındır.	<ul style="list-style-type: none">• Finansal bilgiler, tahmin ve varsayımlardan bağımsız olarak işletmenin sürekliliği ilkesi çerçevesinde hazırlanmalıdır.• Nihai ödeme planlarında ödenecek emekli ikramiyesi yükümlülükleri, emeklilik tarihindeki veya buna yakın maaşlar üzerinden belirlenir. Bu nedenle maaşları, yatırım getirisini ve yapılacak katkıları öngörmek gerekir.• Finansmanın çoğu maaş projeksiyonlarına dayansa da, plana maaş projeksiyonlarının dahil edilmemesi, plan yetersiz finanse edildiğinde yeterli fonların rapor edilmesini sağlar.

Birçok ülkede aktüeryal değerlendirme her üç yıldan daha sık yapılmamaktadır. Finansal tabloların düzenlendiği tarihte herhangi bir aktüer değerlendirme yapılmamışsa, en son değerlendirme işlemi esas alınır ve söz konusu değerlemenin yapıldığı tarih ilan edilir.

Plan Varlıklarının Değerlemesi

Emeklilik fayda planlarına yapılan yatırımlar gerçeğe uygun değerleri ile gösterilmektedir. Bu yatırımlar menkul kıymet ise, menkul kıymetlerin piyasa değeri gerçeğe uygun değer olarak kabul edilir. Yatırımların gerçeğe uygun değerinin tespiti mümkün değilse bunun sebepleri açıklanmalıdır.

İlgili planın yükümlülüklerini yerine getirmek için satın alınan sabit bir amortisman değerine sahip menkul kıymetler, en güncel itfa değerinde gösterilebilir. Yatırımların piyasa değeri veya gerçeğe uygun değeri dışında bir değerle sunulduğu durumlarda genellikle gerçeğe uygun değer açıklanır. Fonun faaliyetlerinde kullanılan varlıklar, ilgili standart hükümlerine göre muhasebeleştirilir.

Süreçler

Tanımlanmış fayda planlarındaki aktüeryal bilgiler aşağıdaki şekillerde finansal tablolarda sunulabilir:

- Emeklilik sırasında çalışanlara sağlanan faydalar fonunun bir parçası olarak kullanılan net varlıkları, taahhüt edilen emeklilik haklarının bugünkü aktüeryal değerini ve ortaya çıkan fazla veya açığı gösteren bir tablo finansal tablolara dahil edilir. Finansal tablolar ayrıca net varlıklardaki değişiklikleri ve taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerini de içerir. Ayrıca bu değeri açıklayan ayrı bir aktüer raporu finansal tablolara ek olarak sunulabilir.
- Fayda amaçlı kullanılan net varlıkları içeren finansal tablolar ve net varlıklardaki değişiklikleri gösteren tablolar sunulmalıdır. Taahhüt edilen kıdem tazminatının aktüeryal bugünkü değeri finansal tablo dipnotlarında açıklanır. Taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değerini destekleyen bir aktüer raporu da finansal tablolara dahil edilebilir.
- Taahhüt edilen emeklilik faydalarının bugünkü değerini, fayda amaçlı kullanılan net varlıkları ve net varlıklardaki değişim tablolarını içeren finansal tablolar ile ayrı bir aktüer raporu ayrı olarak sunulabilir.

Bu beyanlara ek olarak, mütevellî raporu ve yatırım raporu da sunulabilir.

AÇIKLAMALAR

Standart kapsamında, emeklilik fayda planına ilişkin finansal tablolarda aşağıdaki hususlara da yer verilmesi gerekmektedir:

- Faydalar için kullanılabilen net varlıklardaki değişikliklerin tablosu,
- Uygulanan önemli muhasebe politikalarının özeti,
- Planın tanımı ve dönem boyunca planda yapılan değişikliklerin etkisi.

Sağlanacak faydalar için kullanılacak net varlıklar tablosu aşağıdakileri içermelidir:

- Dönem sonunda uygun şekilde sınıflandırılmış varlıklar,
- Varlıkların değerlendirme esasları,
- Sağlanacak faydalarda kullanılacak net varlıkların %5'ini veya menkul kıymetlerin %5'ini aşan yatırımların detayları veya işveren nezdinde yapılan yatırımların detayları,
- Taahhüt edilen emeklilik faydalarının aktüeryal bugünkü değeri dışındaki yükümlülükler.

Sağlanacak faydalar için kullanılacak net varlıklardaki değişiklikler tablosu aşağıdakileri içermelidir:

- İşveren ve çalışan katkı payları,
- Yatırım geliri,
- Fayda ödemesi / borçlar
- Yönetim giderleri,
- Diğer gider ve gelirler,
- Gelir üzerinden hesaplanan vergiler,
- Yatırımların elden çıkarılmasından ve yatırımların değerindeki değişikliklerden kaynaklanan kâr veya zarar.

Emeklilik fayda planları ayrıca, çalışanların mevcut veya öngörülen maaş seviyelerine dayalı olarak taahhüt edilen emeklilik faydalarının APV'sini, işletmenin fonlama politikaları hakkında açıklamaları, bu değeri hesaplamak için kullanılan yöntemi ve önemli aktüeryal varsayımları içeren aktüeryal raporları da içermelidir.

ÖRNEK

YY İşletmesi, toplam 150 çalışanı olan bir üretim işletmesidir. 2012 yılında işletme, çalışanlarının emeklilik sırasında toplu veya aylık ödeme alabilmeleri için "YY Varlık Emeklilik ve Yardımlaşma Sandığı Vakfı"nı kurmuştur. Bu kuruluş aracılığıyla, çalışanların maaşlarından, isteğe bağlı ödemelerden ve işveren katkı paylarından kesintiler yapılarak, UMS 26 çerçevesinde emeklilik fayda planları oluşturulmaktadır. Vakıf yönetim kurulu, fon varlıklarının ve menfaatlerinin basiretli ve stratejik yönetiminden sorumludur. Bu nedenle aldığı tüm kararlarda yasa ve yönetmeliklere uygun olarak yatırımların performansını artırmayı hedeflemektedir.

Vakıf katkı paylarını çoğunlukla devlet tahvili ve hazine bonusu gibi düşük riskli finansal araçlarla değerlendirmektedir. Ayrıca hisse senetleri ve türev finansal araçlar gibi finansal yatırımları da kullanmaktadır. Şirket, yatırımlarından önemli gelir elde etmektedir.

31 Aralık 2022 itibariyle işletme tarafından sağlanacak faydalar için kullanılabilir net varlıklar tablosu aşağıdaki gibidir:

31.12.2022 TARİHLİ TANIMLANMIŞ EMEKLİLİK FAYDA PLANI KULLANIMA HAZIR NET VARLIKLAR TABLOSU (PB)		
	2022(PB)	2021 (PB)
VARLIKLAR		
YY Varlık Emeklilik ve Yardımlaşma Sandığı'na yapılan yatırım (gerçeğe uygun değer)		
Hisse Senetleri	563.361	1.899.878
Tahvil ve Bonolar	29.594.268	28.186.216
Türev Araçlar	240.680	205.754
Gayrimenkuller	20.828.010	20.525.528
Diğer Yatırım Araçları	123.681	132.624
Toplam Yatırımlar	51.350.000	50.950.000
Alacaklar		
Şirket Katkıları	479.673	463.035
Gelir Tahakkukları	48.327	51.965
Toplam Alacaklar	528.000	515.000
Toplam Varlıklar	51.878.000	51.465.000
YÜKÜMLÜLÜKLER		
Tahakkuk Eden Yükümlülükler	64.580	72.660
Ödenecek Faydalar	111.420	124.340
Toplam Yükümlülükler	176.000	197.000
SAĞLANACAK FAYDALARDA KULLANILABİLECEK NET VARLIKLAR	51.702.000	51.268.000

Açıklamadan da anlaşılacağı üzere işletme her iki dönemde de ağırlıklı olarak bono ve tahvillere yatırım yapmıştır. Gayrimenkuller bu yatırımları takip etmektedir. Tablodan da görüleceği üzere, işletmenin toplam yatırımları 2021 yılında 50.950.000 PB ve 2022 yılında 51.350.000 PB'dir. İşletme yatırımlarından önemli gelir elde etmektedir. Plandaki toplam aktifler içinde işletme katkılarının yatırımlara göre çok daha küçük bir paya sahip olduğu ve işletmenin toplam varlıklarının 2021 yılında 51.465.000 PB ve 2022 yılında 51.878.000 PB olduğu görülmektedir. İşletmenin borçlarını incelediğimizde ise ödenecek faydalar ve tahakkuk eden yükümlülüklerden oluşan toplam borçların, 2021'de 197.000 PB ve 2022'de 176.000 PB olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, sağlanacak faydalarda kullanılabilir net varlıklar 2021'de 51.268.000 PB ve 2022'de 51.702.000 PB olarak hesaplanmıştır.

31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla işletme tarafından sağlanacak faydalarda kullanılabilir net varlıklar değişim tablosu aşağıdaki gibidir:

31.12.2022 TARİHLİ TANIMLANMIŞ EMEKLİLİK FAYDA PLANI KULLANIMA HAZIR NET VARLIKLAR DEĞİŞİM TABLOSU (PB)		
	2022(PB)	2021 (PB)
NET VARLIKLARDA ARTIŞ		
Yatırım Gelirleri (Gerçeğe Uygun değerdeki değişimleri kapsar)	5.135.150	5.487.170
Katkılar:		
Çalışan	2.524.350	2.126.365
İşveren	4.736.500	4.068.465
Toplam Artış	12.396.000	11.682.000
NET VARLIKLARDA AZALIŞ:		
Katılımcılara Sağlanan Faydalar	10.996.600	10.387.700
Yönetim Giderleri	965.400	898.300
Toplam Azalış	11.962.000	11.286.000
Net Varlıklarda Net Artış	434.000	396.000
Sağlanacak Faydalarda Kullanılabilir Net Varlıklar (Dönem Başı)	51.268.000	50.872.000
SAĞLANACAK FAYDALARDA KULLANILABİLECEK NET VARLIKLAR (DÖNEM SONU)	51.702.000	51.268.000

Sağlanacak faydalarda kullanılabilir net varlıklar değişim tablosu incelendiğinde yatırım gelirlerinin bir önceki yıla göre azaldığı görülmektedir. Ancak, çalışan ve işveren katkı payları beklendiği gibi artmıştır. Ödenen faydalar ve yönetim giderlerinden oluşan varlıklardan yapılan kesintiler incelendiğinde toplam kesintilerin arttığı görülmektedir. Net varlıklardaki net artış ise 2021'de 396.000 PB ve 2022'de 434.000 PB olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte, faydaya uygun net varlıklar 2021'de 51.268.000 PB ve 2022'de 51.702.000 PB olarak hesaplanmıştır.